

CÉH ÉS CÉHTUDAT

Abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy rendelkezünk egy olyan szellemi kerettel, amely célja szerint lehetőséget ad a szakmai habitus kialakítására, megedzésére. A többes számmal azokra szeretnék utalni, akik vélhetően fel is vállalják ezeket a célokat, tehát azokra, akik mind szakmai, mind pedig az ebből származó etikai követelményeket kötelező érvényűnek tekintik magukra nézve. A szakmai és etikai szempontok, valamint a keret, amelyről szóltam, indítottak arra, hogy a megfontolásaimhoz a „céh” fogalmát használjam. Pusztán analógiás és nem történeti szempontokat szeretnék érvényesíteni eme fogalom használatakor. Nem is tehetnék mást, mert úgy tűnik, hogy nemcsak a mesterembereknek ez az együttlétezési formája, hanem a vele járó sajátos öntudat is kiveszett környezetünkből.

A céhbeliség, a céhhez tartozás öntudata olyan tartást alakított ki, mely megeremtette a maga megfelelő külső és belső megnyilvánulási formáit. A céhtáblák, a márkajelzések a megbízhatóság garanciáit jelentették, de gondolhatunk itt a biztonság (megbízhatóság) egyéb formáira is: például a kolozsvári Szabók bástyájára. A minőségvédelem céhbeli alapja pedig az a szakmai mérce volt, amely nemcsak minőségi, hanem szelekciós elvként is működött. Ezek tehát azok az alapelemek, amelyek a céhtagnak közösségi megbecsülést biztosítottak. A tisztesség hatékony és könnyen felmutatható elemeiről van szó.– Nem véletlen, hogy a céhtagok nehezen mondtak le az elveikről, hiszen ez a tisztességtől és annak garanciáitól való eltávolodást jelentette volna.

A céhen belül érvényesülő szakmai minőségre azért hivatkozom, mert úgy gondolom, megfelelő elvi közeget biztosít a saját szakmai együttlétünkre vonatkozó ítéletalkotások megvizsgálására. A problémahalmaz oka, amellyel külön-külön és együttvéve szembesülni kényszerülünk, véleményem szerint az, hogy létezésünk sem egyéni, sem pedig szakmai tekintetben nem kellőképpen differenciált. Gondolok itt a tulajdonképpeni szakmai kommunikáció szegénységére, esetleg a hallgatásra, a félig bevallott véleményekre és a nehezen vállalt nyilvánosságra, mely maga is megreked nézői, passzív befogadói státusában.

A céhtagok, ha valamilyen akadályba ütköztek, akkor a nehézségeik elhárításában nagyon is gyakorlati szempontokhoz folyamodtak. A céh gyengülése ugyanis egzisztenciális gondokat jelentett. Ez az oka annak, hogy kialakulhatott a belátásnak az a formája, amely cselekvésre készítette őket. A felelősségvállalás kettős irányultságú volt: a közösség és az egyén felé egyaránt mutatott. A kialakuló öntudat formáját talán ezek a helyzetek körvonalazták a legerőteljesebben. A létrejövés – az együttlétezési szabályok kialakítása – során bármely szakmai közösséget létrehozókra a felelősségvállalásnak hasonlóan súlyos terhe áll. Annak megértése hozza ezt magával, hogy a társadalomtudományok (sic!) művelése megfelelő szakmai keretek, azaz céhtársak létezése nélkül szinte lehetetlen. Hogy ez mégis lehetséges, arra ékes bizonyíték a környezetünkből oly jól ismert szakmai emigráció jelensége. Ez az értelmiségi státus azonban (bevallottan vagy sem) képtelen szabadulni a „kérdézz-felelek” játéknak attól a formájától, melyet leginkább a bizalmatlanság jellemez. Így férköznek be a

szakmai létezés keretei közé az egyébként ki nem küszöbölhető, csak korlátozható személyes referenciaszintek. Az idolatrizálás és bálványrombolás, a mítoszteremtés és demitizálás testközeli jelenségei arra engednek következtetni, hogy igen homályosak azok az értékek, amelyek a szakmai önreflexió révén biztos alapot szolgáltatnának a cselekvéshez. A szakmai reflexió alakulásához pedig – impliciten a fenti helyzet megváltoztatásához – senki nem hagyatkozhat a végtelenségig a saját ítéletalkotására. S azok („argumentum ad hominem”) véleményére sem, akik igazolni és menteni akarják a szellemi emigráció állapotát.

A céhen belüli működést (jelenlétet), annak megnyilvánulási formái alapján a létigenlés közegeként határozhatjuk meg. Fennállási igényformáit nem a személyes létezés minőségei vagy keretei, hanem a szakmai létezés modulusai alakítják ki. A pusztán tény azonban, amelynek következtében a szakmai ítéletalkotásokat – és így az ezeknek megfelelő létezési módot – az igen szűken értelmezett személyesség, vagyis a bizalmatlanság jellemzi, bizonyítja annak a belátásnak a hiányát, amely feltétlenül szükséges lenne a céh, a szakmai közösség kialakításához. A bizalmatlanság pedig, amint ezt a személyesség fent már jelzett szükségszerűsége is mutatja, csak megfelelően intim körülmények között képes megszűnni. Azonban a személyes bizalmatlanság megszüntetése ugyan lehet morális-emberi kötelességgé egy közösségen belül, de a céh működését ez nem akadályozhatja, sőt az ilyen típusú bizalmatlanság megszüntetése a szakmai közösségnek mégcsak nem is feladata. A szakmai kereteknek ugyanis mintegy önadottsága az az intimitás – márcsak azért is, mert belső kezdeményezésre jöttek létre – amely a nem-személyes, hanem szakmai bizalmatlanságot fel kéne oldja. Ha pedig az együttműködés folyamán nem bizonyulnak elegendőnek a szakmai evidenciaformák – a tudás vagy a tudásra való törekvés – akkor fölszámolódik az egyébként igényelt és létrehozott közösségi keret. A vitákban, a kijelentésekben és kérdésekben testet öltő létezési módok, a jelentések fölszámolása ez, mégpedig a bizalmatlanság jegyében. Így azonban megszűnik a szakmai igényesség premisszája is. Marad a pusztán öntetszelgés, vagyis a széplélek lényegi létállapota.

Az együttlétezés közös értelme, a *sensus communis* elsajátíthatóságában, megértettségében mutatkozik meg, ellenkező esetben a fejbőlintás motorikus reflexévé degradálódik. A *sensus communis* mint közösségkonstituáló elv tehát igazán csak működésében érthető meg. E működés és ennek vállalása hiányában azonban csak egy olyan egyetértésformát lehet létrehozni, amely egy minden egyéni létezését helyettesítő közösségképet alakít ki. Ez a közösség pedig csak a mások tagadása, elutasítása révén képes magának arcot adni. Egyénei háttéralkok, de fellépésük az elutasításban mindig tömegszerű, mindig egyetértetnek egymással.

Sem a széplélek, sem a háttéregyén nem képes a tulajdonképp vágyott egyéniség (vagy közösség) alakulási folyamatainak elfogadására vagy megértésére, mivel egyik sem hajlandó a megmutatkozásra. Ebből a képtelenségből természetesen ered aztán a lehetséges szabálykeretek – impliciten a tulajdonképpeni *sensus communis* – elutasítása is. Pedig a szabálykeretek, épp a *sensus com-*

munis révén, az egyén és a közösség képzési folyamatában artikulációs formák és nem gátak. Ennek a ténynek a belátása alapfeltétele minden alkotási, létrehozási folyamatnak. A vita közege is, sajátos formális kereteivel, csak e belátás révén biztosíthat jelenlétet a résztvevők számára. Szabadságában állhat bárki-nek, hogy akár szemlélő-, akár résztvevőként a vitázok létét szubszisztenciálisnak tekintse, ezzel az ítélettel azonban a saját létét minősíti – a vitatérhez viszonyítva mindenképp – másodlagosnak. Az együttlétezés szabályai csak ebből a szempontból tekinthetők gátaknak, vagyis akkor, ha valaki a vita artikulációs formáit nem veszi komolyan. Tehát bármilyen kijelentés, bármilyen jelentés csak az adott keretek között tekinthető megvalósultnak, legitimnek. A vitatérbe való belépés a kitétség állapotát jelenti, amely azonban nem azonos a mezetlenség állapotával. Erről épp a szabálykeretek gondoskodnak azáltal, hogy a személyi konnotációkat felfüggesztik. Csak az így megfogalmazódó követelmények teszik lehetővé az egyéni és közösségi artikulációs formákat, a tulajdonképpeni együtt- és jelenlétet. Egyébként pedig maradnak a kétséges megoldási lehetőségek.

És a játéknak ezen a pontján kerülnek szóba a filozófia céljai és a filozófia vége.

Jacques Derrida